

УДК 332.142.4

DOI: 10.15587/2312-8372.2018.129119

УДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ТА ІНФОРМАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМІВ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ГІРСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Криштанович М. Ф., Холявка В. З., Криштанович С. В., Гуль І. Г.

Об'єктом дослідження є соціально-економічний розвиток гірських територій Карпатського регіону (Україна). Одним з найбільш проблемних місць є діючі механізми державного управління щодо розв'язання проблем гірських територій. Обмеженість ресурсів, недостатня інформація потребують посилення уваги місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, а також подальшого удосконалення наявних інструментів державного регулювання. При написанні роботи було використано наступні методи дослідження: аналізу, екстраполяції, SWOT-аналізу та системного узагальнення.

У ході дослідження було проведено аналіз соціально-економічного розвитку гірських територій. Це допомогло визначити пріоритетну галузь, а саме туристично-рекреаційну. Запропоновано модель туристично-рекреаційного кластера. Це дозволить створити умови для ефективної діяльності і співпраці всіх суб'єктів господарської діяльності. Зокрема, сприятиме розробці та впровадженню заходів щодо стабілізації і покращення демографічної ситуації в гірських районах, зменшення масштабів трудової еміграції місцевих жителів.

Визначено ефективні механізми розвитку гірських територій Карпатського регіону, а саме механізми моніторингу та прогнозування факторів, механізмів здійснення державної гірської політики, механізмів впливу на ефективне використання наявних ресурсів. Це забезпечить гармонізацію інтересів усіх суб'єктів господарювання і сприятиме зростанню економічного потенціалу гірських територій України.

Удосконалено економічний та інформаційний механізми державного управління соціально-економічного розвитку гірських територій, в яких окрім кроків щодо кожного із цих механізмів наведено конкретні їх дії. Тобто наведено їх спрямованість, забезпеченість, а також кінцева мета та умови виконання.

Завдяки запропонованим економічному та інформаційному механізмів будуть враховані особливості Карпатського регіону. Механізми сприятимуть розвитку галузевій кластеризації, запровадженню інноваційних технологій з урахуванням екологічної безпеки, розбудови інфраструктури регіону, підвищення зайнятості, соціального захисту населення та популяризації Карпатського регіону, як в середині України, так і за її межами. Сама сутність взаємозв'язку між цими механізмами полягає в тому, що держава повинна регулювати ті сфери і процеси, на які ринок впливає недостатньо або мало ефективно. Це гарантуватиме ефективний розвиток гірських територій.

Ключові слова: гірські території, економічний механізм, інформаційний механізм, соціально-економічний розвиток, державне управління, кластер, модель.

1. Вступ

Досвід України показує, що діючі механізми державного управління розв'язання проблем гірських територій не є достатньо ефективними. Зокрема, більшість затверджених програм соціально-економічного розвитку цих територій не виконується в повному обсязі, в тому числі через недофінансування як з боку держави, так і з боку місцевих органів влади. Низькою є ефективність галузевих програм. Висока динаміка навколишнього середовища гірських територій не дає можливості спрогнозувати та передбачити всі тенденції їх розвитку. Обмеженість ресурсів, недостатня інформація потребують посилення уваги місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування до подальшого удосконалення наявних інструментів державного регулювання процесу соціально-економічного розвитку цих територій України.

Тому актуальним є удосконалення економічного та інформаційного механізмів державного управління щодо соціально-економічного розвитку гірських територій України.

2. Об'єкт дослідження та його технологічний аудит

Об'єктом дослідження є соціально-економічний розвиток гірських територій Карпатського регіону (Україна). Одним з найбільш проблемних місць є діючі механізми державного управління щодо розв'язання проблем гірських територій. Обмеженість ресурсів, недостатня інформація потребують посилення уваги місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, а також подальшого удосконалення наявних інструментів державного регулювання. З метою гарантування сталого розвитку гірських територій Карпатського регіону необхідно провести дослідження механізмів розвитку соціально-економічного стану цих територій. При цьому потрібно використовувати досвід зарубіжних країн. Дослідження сталого розвитку гірських територій проводять провідні організації, а саме Асоціація сприяння економічному і соціальному розвитку досліджуваних областей, Агенція регіонального розвитку, Українська Національна Рада Карпатського Євросоюзу тощо. Переважно державна підтримка соціально-економічного розвитку гірських територій країн ЄС скеровувалась у двох напрямках [1, 2]:

- 1) оновлення або формування окремих галузей економіки для посилення ділової активності населення;
- 2) збільшення масштабів та ефективності діяльності суб'єктів господарювання для розбудови соціально-економічної інфраструктури та зростання добробуту населення в гірських територіях.

3. Мета та задачі дослідження

Метою дослідження є удосконалення економічного та інформаційного механізмів перспективного розвитку гірських територій Карпатського регіону України.

Для досягнення поставленої мети дослідження сформульовано такі задачі:

1. Провести аналіз соціально-економічного стану гірських територій України та його складників.
2. Розробити модель туристично-рекреаційного кластеру, яка сприятиме соціально-економічному розвитку Карпатського регіону.
3. Дати рекомендації щодо удосконалення економічного та інформаційного механізмів соціально-економічного розвитку гірських територій.

4. Дослідження існуючих рішень проблеми

На сьогодні чимало наукових праць присвячено проблемам соціально-економічного розвитку гірських територій. Проте незважаючи на широкий діапазон наукових поглядів і важливості наукових досліджень багато питань щодо розвитку гірських територій залишаються відкритими.

Зокрема, у роботах [1–4] були проведені дослідження в галузі державного управління щодо соціально-економічного розвитку гірських територій країн Європейського Союзу. А питання щодо інструментів стимулювання розвитку гірських територій були виділені в [5, 6].

За допомогою проведених досліджень у роботах [7–11] було встановлено пріоритетну галузь соціально-економічного розвитку гірських територій та розроблено структуру туристично-рекреаційного кластера.

Зокрема, у роботах [12–15] досліджені заходи, щодо створення умов сталого розвитку гірських територій за допомогою екологізації інноваційного процесу господарювання.

Автором [16, 17] розглядалися підходи, які гарантують сталий розвиток лісового господарства, що є невід'ємною частиною існування туристично-рекреаційного кластера.

Альтернативний варіант вирішення проблеми викладений в [18]. Цей варіант передбачає розроблення стратегічних планів соціально-економічного розвитку на засадах використання існуючого на місцевому рівні ресурсного запасу.

Таким чином, результати аналізу дозволяють зробити висновок про те, що визначивши пріоритетні галузі соціально-економічного розвитку гірських територій та встановивши ефективні механізми державного управління можна гарантувати економічне зростання Карпатського регіону.

5. Методи досліджень

Для вирішення поставлених задач було використано аналітичний метод, який дав змогу визначити пріоритети в соціально-економічному розвитку цих територій. Метод екстраполяції дав змогу переносити тенденції і напрями сталого розвитку окремих галузей і сфер соціально-економічного комплексу гірських територій, що виявлені на сучасному етапі, у перспективу. За допомогою методу системного узагальнення сформульовано рекомендації щодо економічного й інформаційного механізмів, які гарантуватимуть сталий розвиток гірських територій. Метод SWOT-аналізу допоміг провести детальне вивчення зовнішнього та внутрішнього середовища Карпатського регіону та виявити зовнішні можливості щодо розвитку цих територій і внутрішні слабкі місця, на які потрібно акумулювати увагу в економічному та інформаційному аспекті.

6. Результати досліджень

Обґрунтування принципів положень завдань державної гірської політики щодо розвитку гірських територій мають відповідати ринковим трансформаційним перетворенням сучасного етапу соціально-економічного розвитку України. Ці положення необхідно вирішувати комплексно, синтезуючи найбільш доцільні механізми державного управління. Зокрема, сутність механізму державного управління – «це система державних органів (установ) управління, які за допомогою низки інструментів (засоби, важелі, методи, процедури, правові норми, стимули,

способи, функції, принципи, заходи та ін.) та наявних ресурсів забезпечують вплив на об'єкт управління для досягнення певної мети державного управління» [3].

Розв'язання проблем соціально-економічного розвитку гірських територій потребує цілком конкретних, зрозумілих та ефективних механізмів державного управління. Серед них виокремлюють економічний (через грошово-кредитний інструментарій і бюджетні важелі) та інформаційний (формування екологічної свідомості населення гірських територій, рекреантів і туристів) [4].

Досвід країн ЄС показує, що рішення проблем гірських територій потребує застосування таких інструментів, як стимулювання «точок зростання» [5]. Мова йде про наявність необхідних умов і достатніх (необхідних) ресурсів, при забезпеченні яких досягається ефект соціально-економічного росту. Застосовується і такий механізм державного регулювання соціально-економічного розвитку гірських територій, як кластеризація економіки депресивних територій, у тому числі гірських, для зменшення нерівності їх соціально-економічного розвитку. Створення регіональних кластерів дає змогу сконцентрувати обмежені фінансові ресурси, ефективно використати наявний місцевий ресурсний, людський потенціал для налагодження виробництва (надання послуг) відповідно до особливостей гірських територій. До розвитку кластерів залучаються усі наявні ресурси гірських територій: природні, виробничі, трудові, внутрішній капітал тощо.

Тому, для розвитку гірських територій на місцевому рівні у регіональних стратегіях пропонується використання таких інструментів [6]:

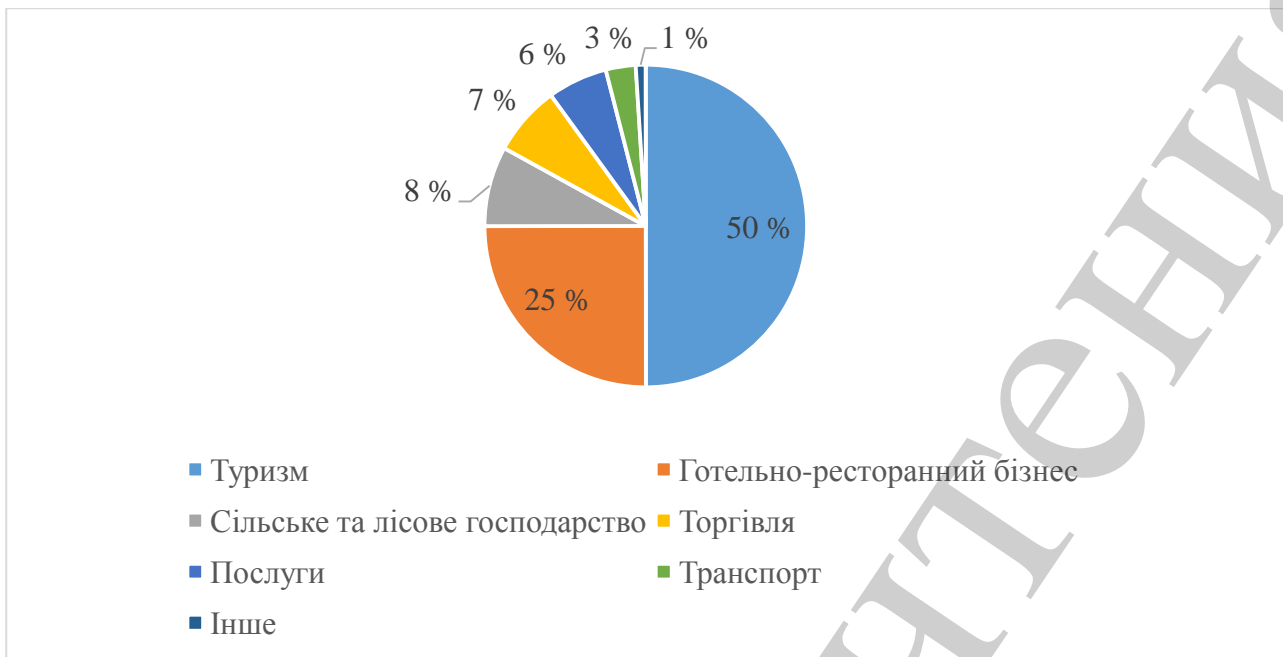
1. Створення на базі кластерів перспективних «точок зростання», «ареалів економічного розвитку», що позитивно може вплинути на соціально-економічний розвиток цих територій.

2. «Регіональна та локальна доступність», мета якої гарантувати якісні зв'язки із віддаленими від центру гірськими районами через транспортне та дорожнє будівництво; впроваджувати активну розбудову їх соціальної інфраструктури.

Аналіз реальної соціально-економічної ситуації в гірських територіях дає можливість на початках розробки завдань їх розвитку визначити найважливіші тенденції, недоліки та диспропорції у функціонуванні:

- наявного соціально-економічного комплексу, реформуванні економічних відносин;

- соціального стану місцевого населення та екологічної ситуації. У структурі видів економічної діяльності найвищим потенціалом розвитку гірських територій характеризуються туризм, готельно-ресторанний бізнес, сільське та лісове господарство, торгівля та послуги тощо (рис. 1).

Рис. 1. Структура видів економічної діяльності за потенціалом розвитку в гірських районах Львівщини, 2017 р. [7]

Найбільш перспективними напрямками соціально-економічного розвитку та підвищення ефективності функціонування суб'єктів підприємництва гірських територій респонденти вважають [7]:

- 26,3 % – відкриття нових об'єктів бізнесу;
- 19,2 % – започаткування власної справи;
- 17,2 % – створення кластерів;
- 15,1 % – започаткування та розширювання практики кооперації;
- 11,1 % – створення нових суб'єктів бізнесу;
- 8,1 % – збільшення чисельності зайнятих у секторі підприємницької діяльності.

Слід зазначити, що пріоритетом розвитку гірських територій Карпатського регіону України є туристично-рекреаційна галузь. Тому одним із важливих складників гарантування сталого розвитку рекреаційно-туристичної галузі мають стати кластери. Кластери значною мірою повинні сприяти переходу від прямого впливу органів державної влади, шляхом залучення інших управлінських секторів, за умов забезпечення їх інтересів, що будуть спрямовані на розвиток цієї галузі. Об'єднання державних, підприємницьких структур та громадських організацій буде гарантувати соціально-економічне зростання гірських територій (рис. 2).

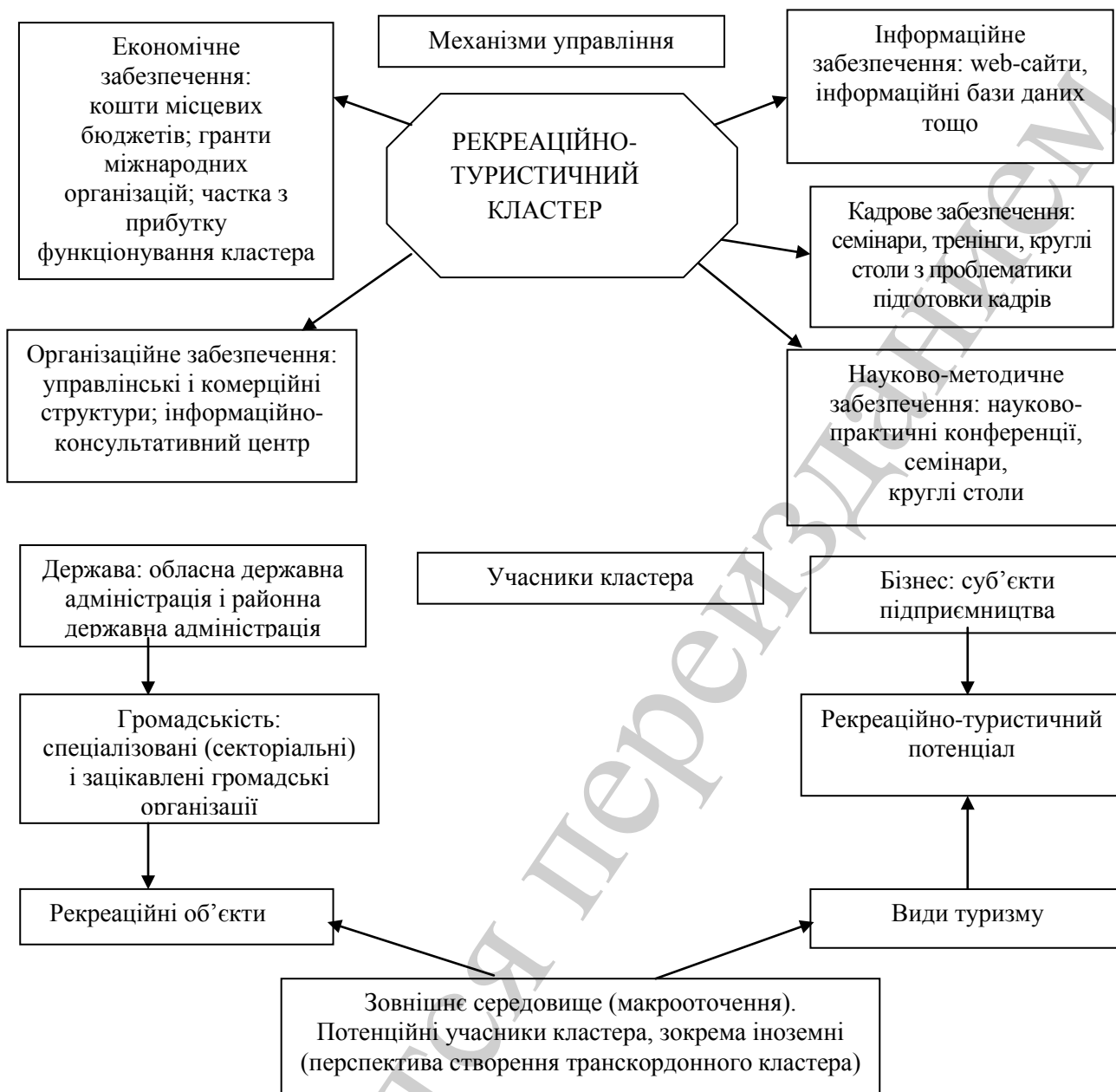

Рис. 2. Модель туристично-рекреаційного кластеру [8–11]

Одним із ефективних заходів сприяння розвитку підприємництва слід рахувати використання концесій [12]. Зокрема, концесій на вже існуючі об'єкти, на будівництво та модернізацію інфраструктурних об'єктів у сфері туристично-рекреаційної діяльності, на передачу державного і комунального майна в управління приватному сектору. Застосування концесій сприятиме:

- можливості довгострокового розміщення інвестицій під гарантії держави;
- забезпеченню необхідного фінансування інфраструктури та її оснащення сучасним обладнанням;
- застосуванню потенціалу і капіталу приватних партнерів у сфері економічної та соціальної діяльності;
- залученню коштів приватних партнерів у розвиток об'єктів державної, комунальної власності тощо.

Але реалізація планів розвитку туристично-рекреаційна галузі не може бути вирішена без рішення питань суміжних галузей. Агропромислова галузь, наприклад, повинна гарантуватиме екологічно безпечну харчову продукцію не тільки населенню,

але й потенційним численним відпочивальникам. Необхідно наведення простого санітарного порядку в зонах відпочинку, безперервне гарантування роботи водопроводів, електромережі, каналізації, транспорту тощо. Тому основними пріоритетами подальшого розвитку туристично-рекреаційного потенціалу гірських територій Карпатського регіону є розвиток матеріально-технічної бази. Зокрема, забезпечення умов для вливання українських й іноземних кредитних та інвестиційних коштів на виконання інноваційних проектів, а також перехід до міжнародних стандартів у туристичному та рекреаційному процесі. Важливу функцію при цьому має виконати контроль за встановленням і реалізацією економічно обґрунтованих тарифів і цін щодо послуг, які надаються курортними установами згідно до ступеня сертифікації об'єктів.

Для підвищення ефективності рекреаційної діяльності в умовах гірських територій мають стати також заходи щодо об'єднання туристично-рекреаційних ресурсів цих територій в єдиний господарський комплекс. Цей режим господарювання має здійснюватися за рахунок їх натуральних багатств з неодмінною умовою збереження природно-ресурсного потенціалу [13–15]. Створення сучасного туристично-рекреаційного кластеру – це створення комплексу підприємств, організацій і установ, які співпрацюють між собою. Цей комплекс буде гарантуватиме діяльність та розвиток рекреаційно-туристичної інфраструктури, використовувати територіально-ресурсний потенціал з метою задоволення вимог населення в організуванні відпочинку, санаторно-курортного лікування та туристичного обслуговування на принципах сталого розвитку.

Існування туристично-рекреаційного кластеру в Карпатському регіоні неможливе без використання природного потенціалу Карпат, а саме лісу. Використовуючи підходи робіт [16, 17], пропонуємо заходи щодо створення умов сталого розвитку гірських територій Карпатського регіону, зокрема лісового господарства:

- перехід від суцільних рубок лісу до планово-вибіркових;
- проведення лісонасаджень і коректування природного відновлення лісів відповідно до природних умов (грунти, експозиція, опади тощо);
- належне фінансування, яке повинно бути забезпечено для виконання важливих заходів, передбачених законодавством та програмами, зокрема впровадження екологічно безпечних технологій лісозаготівель, наприклад, повітряно-трелювальних установок;
- удосконалення оцінки впливу лісгосподарської діяльності (особливо рубок) на біорізноманіття – проведення такої оцінки під час розробки програм управління лісовими господарствами;
- заборону приватизації земель лісового фонду.

Важливе значення також має реструктуризація системи лісового господарства та усунення поєднання в особі лісгосподарських підприємств несумісних функцій. Так, для удосконалення діяльності лісових господарств потрібно здійснити відповідні зміни для того, щоб зробити захист та відновлення лісу привабливими для лісокористувачів.

Починаючи з 80-х років ХХ ст., політика ЄС до гірських та інших проблемних територій починає приймати здебільшого «стимулюючий» характер. Дана зміна переваг була направлена на стимулювання соціально-економічного розвитку. Це відбувалось за рахунок застосування ринкових методів господарювання, що сприяло активній роботі потенціалу приватної ініціативи та використанню існуючих

локальних ресурсів. Переваги надавалися розробленню стратегічних планів соціально-економічного розвитку на засадах використання існуючого на місцевому рівні ресурсного запасу [18]. Оскільки, пріоритетними заходами щодо соціально-економічного розвитку гірських територій мають стати соціальний розвиток села та створення належних сприятливих умов для розвитку органічного сільського господарства, прибуткового для місцевого населення.

Для успішного вирішення проблем соціально-економічного розвитку гірських територій повинно бути запроваджено відповідну систему моніторингу стану їх економіки. Цей моніторинг має здійснюватися завдяки порівнянню поточних показників індикаторів, згідно зі встановленими базовими, нормативними чи пороговими величинами, що відповідно показують початковий, розрахунковий чи критичний стан економічного розвитку цих територій. Суттєву увагу саме слід приділити механізму моніторингу та прогнозування факторів, які розкривають загрози сталого розвитку гірських територій. Цей моніторинг повинен базуватись на об'єднанні двох підходів: прояву загальних тенденцій і територіально-диференційованого розвитку національної економіки на рівні регіону, при цьому необхідно використовувати показники кількісних параметрів граничних значень та загроз сталого розвитку. Мета такого моніторингу – інформаційне гарантування чіткої реалізації функцій органів державного управління.

Для досягнення економічного росту гірських територій України вимагає чітких пріоритетів і механізмів здійснення державної гірської політики, що мають гарантувати комплексне вирішення їх виробничих та соціальних проблем. Покращити існуючий соціально-економічний стан гірських територій України можна лише шляхом удосконалення механізмів впливу на ефективне використання наявних ресурсів, що забезпечить гармонізацію інтересів усіх суб'єктів господарювання і сприятиме зростанню економічного потенціалу гірських територій України.

Це дає можливість стверджувати, що економічний механізм має бути *спрямований на:*

- створення ефективної соціально-економічної системи ринкового типу, що гарантуватиме матеріальний добробут місцевого населення й екологічну безпеку гірських територій;
- забезпечення пропорційності розвитку усіх елементів ресурсного запасу гірських територій та їх узгодженості із планами соціально-економічного розвитку;
- запровадження наукової обґрунтованості, оптимальності, ефективності, єдності і взаємозв'язку всіх заходів бюджетно-фінансової політики, оптимального сполучення ринкових і неринкових фінансових інструментів;
- надання окремих субвенцій місцевим бюджетам на розвиток гірських територій;
- фінансування інвестиційних проектів безпосередньо з державного бюджету в рамках інших програм;
- фінансування з обласних бюджетів у частині бюджету розвитку;
- залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій, коштів міжнародних фондів і організацій.

Економічний механізм *має забезпечити:*

- раціональне використання ресурсного потенціалу гірських територій;
- запровадження необхідної інвестиційної підтримки гірських територій, оптимальне використання наявних природних, насамперед рекреаційних ресурсів;
- можливості довгострокового розміщення інвестицій під гарантії держави;

– фінансування заходів соціально-економічного розвитку гірських поселень за рахунок виконання галузевих та окремих бюджетних програм (субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам, стабілізаційний фонд тощо).

Даний механізм має *сприяти*:

- переорієнтації економіки гірських територій на переважний розвиток рекреаційно-туристичної галузі;
- застосуванню потенціалу і капіталу приватних партнерів у сфері економічної та соціальної діяльності;
- залученню коштів приватних партнерів у розвиток об'єктів державної, комунальної власності;
- зменшенню бюджетних видатків на розвиток та запровадження нової інфраструктури.

Це дасть можливість *передбачити*:

- збільшення зацікавленості місцевих органів влади у залученні як найбільше самостійних ресурсів;
- збільшення ролі особистих джерел наповнення місцевих бюджетів для реалізації державної гірської політики;
- визначення оцінки адекватності ресурсного запасу гірських територій поставленим задачам їх соціально-економічного розвитку;
- організацію контролю за встановленням і використанням економічно обґрунтованих тарифів і цін на послуги, які надають курортні заклади відповідно сертифікації діючих об'єктів.

У взаємодії з економічним механізмом повинен працювати інформаційний, щоб гарантувати соціально-економічний розвиток Карпатського регіону. Щоб ефективно запровадити інформаційний механізм, потрібно його *спрямувати на*:

- одержання інформації про хід реалізації планових завдань соціально-економічного розвитку гірських територій (даних оперативного, бухгалтерського обліку, статистичного);
- встановлення відхилень від запланованих показників роботи й аналізу їх причин;
- гарантування адекватного здійснення функцій органів державного управління соціально-економічним розвитком гірських територій;
- створення та сприяння позитивного іміджу рекреаційно-туристичних ресурсів гірських територій;
- донесення інформації до споживачів про переваги та можливості відпочинку на цих територіях.

Даний механізм має *забезпечити*:

- виявлення факторів, які перешкоджають виконанню стратегії соціально-економічного розвитку гірських територій;
- здійснення аналізу за такими показниками: ресурси та природні умови, екологічний стан, рівень соціального й економічного розвитку, структура господарства, демографічна ситуація, екологічне виховання населення, соціально-психологічний клімат тощо;
- прогнозу оцінку динаміки попиту щодо рекреаційних послуг.

Це дасть можливість інформаційному механізму *сприяти*:

- популяризації охорони навколишнього середовища й якісного господарювання природними ресурсами;

- підтримці політики, спрямованої на забезпечення соціального розвитку гірських територій, зайнятості і соціального захисту його населення;
- реалізації заходів, завданням яких є популяризація здоров'я, освіти і навчання населення гірських територій.

Це дає можливість *передбачити*:

- запровадження механізму моніторингу стану економіки гірських територій, який має здійснюватися завдяки порівняння поточних значень індикаторів, згідно зі встановленими правдивими базовими, нормативними чи пороговими величинами, що показують відповідно початковий, розрахунковий чи критичний стан економічного розвитку цих територій;
- застосування механізму контролю ходу виконання запланованих заходів органами місцевої влади, відповідних результатів та їх наслідків;
- удосконалення системи інформування громадськості шляхом, зокрема, покращення та розвитку доступних для громадськості джерел інформації (публікації, веб-сторінки державних органів тощо).

7. SWOT-аналіз результатів дослідження

Strengths. Сильною стороною у проведеному дослідженні є розроблена моделі туристично-рекреаційного кластеру, яка сприятиме розвитку не лише туристичної галузі гірських територій, а й суміжним галузям. Запропоновані економічний та інформаційний механізми гарантування сталого розвитку будуть забезпечувати ефективну співпрацю органів державної влади, бізнесу та громадськості, сприятимуть соціально-економічному зростанню Карпатського регіону та покращенню життя місцевого населення.

Weaknesses. Слабкою стороною є те, що механізми державного регулювання щодо соціально-економічного розвитку Карпатського регіону не працюють через ряд факторів, а саме:

- недосконала нормативно-правова база щодо відповідальності за порушення лісовому, земельному, водному законодавствах;
- існують загрози щодо екологічної безпеки гірських територій;
- інвестиційний клімат залишається несприятливим незважаючи на те, що владою задекларована інноваційно-інвестиційна модель розвитку;
- відсутність ефективної співпраці державних органів управління і приватних партнерів;
- відхилення реальних показників та індикаторів щодо соціально-економічного розвитку гірських територій від запланованих;
- інфраструктура гірських територій знаходиться в незадовільному стані;
- низька зайнятість та соціальний захист населення;
- низьке інформаційне забезпечення громадськості щодо стану соціально-економічного розвитку гірських територій.

Opportunities. Можливостями для подальших досліджень є:

- започаткування нових підприємств (кластерів) як на регіональному рівні, так і транскордонному;
- запровадження досвіду зарубіжних країн щодо ефективних механізмів державного регулювання соціально-економічного стану гірських територій;
- використання інноваційних технологій виробничо-технічного призначення;
- розвиток рекреаційно-туристичної галузі;

- популяризація охорони навколишнього середовища;
- розбудова інфраструктури регіону;
- створення нових робочих місць.

Threats. Загрозами для результатів проведених досліджень є те, що соціально-економічний ринок гірських територій постійно змінюється, з'являються нові види діяльності, які потрібно враховувати і змінювати методики аналізу. Відбувається вплив на соціально-економічний ринок гірських територій зовнішніх факторів, таких як:

- нестабільне нормативно-правове забезпечення;
- немає єдності та взаємозв'язку усіх заходів фінансово-бюджетної політики;
- економічна нестабільність країни та поглиблення світової фінансової кризи, від яких залежить зменшення або збільшення економічних показників;
- погіршення інвестиційного клімату;
- природні катаклізми;
- демографічна криза в регіоні.

8. Висновки

1. Проведено аналіз соціально-економічного стану гірських територій України, що допомогло визначити туристично-рекреаційну галузь, як пріоритетну та суміжні до неї. Важливим складником цієї галузі є туристично-рекреаційний кластер гірських територій, який дозволить:

- створити умови для ефективної діяльності і співпраці всіх суб'єктів господарської діяльності;
- розробити і впровадити заходи щодо стабілізації і покращення демографічної ситуації в гірських районах, зменшення масштабів трудової еміграції місцевих жителів.

2. Розроблено модель туристично-рекреаційного кластеру гірських територій, в якій визначено механізми управління та встановлено учасників кластера, що забезпечуватимуть сталий розвиток не лише туристично-рекреаційної галузі, а й соціально-економічний розвиток гірських територій.

3. Запропоновано рекомендації щодо удосконалення економічного та інформаційного механізмів державного управління соціально-економічного розвитку гірських територій Карпатського регіону. Окрім кроків щодо кожного із механізму наведено конкретні їх дії, тобто їх спрямованість, забезпеченість, а також кінцеву мету та умови виконання. Реалізація запропонованих економічного та інформаційного механізмів сприятиме поліпшенню соціально-економічного стану гірських територій Карпатського регіону, що сприятиме покращенню рівня та якості життя місцевого населення.

References

1. Matviishyn Ye. H. Napriamy derzhavnoi pidtrymky rozvytku vidstalykh i depresyvnnykh terytorii: zarubizhnyi dosvid: proceedings // Demokratychne vriaduvannya v konteksti hlobalnykh vyklykiv ta kryzovykh sytuatsii. Lviv: LRIDU NADU, 2009. P. 48–51.
2. Lundgren T. The determinants of economic growth in the Swedish mountain region—the role of the forest and tourism sector, and protected land. 2005. URL: https://www.researchgate.net/publication/228455341_The_determinants_of_economic_growth_in_the_Swedish_mountain_region-the_role_of_the_forest_and_tourism_sector_and_protected_land

3. Dukov D. F. Analiz sutnosti poniattia «mekhanizm derzhavnoho upravlinnia» ta pobudova yoho uzahalnenoho vyznachennia: proceedings // Publichne upravlinnia: stratehiia reform 2020. Kharkiv: KharRI NADU «Mahistr», 2015. P. 77–79. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2015-1/doc/1/05.pdf>
4. Yeroshkina O. O. Biudzhetni mekhanizm rozvytku depresyvykh rehioniv // Derzhava ta rehiony. Seria: Derzhavne upravlinnia. 2009. Vol. 4. P. 111–115.
5. Porter M. Clusters and the New Economies of Competition // Harvard Business Review. 1998. Vol. 11–12. P. 77–90.
6. Deili H. Poza zrostanniam. Ekonomichna teoriia staloho rozvytku. Kyiv: Intelsfera, 2002. 312 p.
7. Stratehiia rozvytku hirs'kykh terytorii lvivskoi oblasti na 2018–2022 roky. Lviv, 2017. 96 p. URL: <http://sts-rrada.gov.ua/wp-content/uploads/2017/11/Strategiya-rozvytku-girs'kyh-terytoriy-1.pdf>
8. Krainyk O., Bil M. Turystychnyi klaster rehionu yak forma sotsialnoho dialohu: upravlinskyi aspekt // Demokratychni vriaduvannia. 2009. Vol. 4. URL: tourlib.net/statti_ukr/krajnyk.htm
9. Pietrzyk I. Regionalna polityka UE. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN SA, 2000. 311 p.
10. Beni M. C. Globalizacao do Turismo: Megatendencias do Setor e a Realidade Brasileira. Sao Paulo: Editora Aleph, 2003. 180 p.
11. Shandova N. Investigation of organizational and management specifics of health tourism development // Technology Audit and Production Reserves. 2017. Vol. 3, No. 5 (35). P. 4–8. doi:[10.15587/2312-8372.2017.100915](https://doi.org/10.15587/2312-8372.2017.100915)
12. Dushko N. H. Derzhavno-pryvatne partnerstvo yak perspektyvnyi instrument sotsialno-ekonomichnoho rozvytku terytorii: proceedings / ed. by Bobrovska O. Yu. // Stalyi rozvytok terytorii: problemy ta shliakhy vyrishennia Dnipropetrovsk: DRIDU NADU, 2010. P. 51–53.
13. Sillence G. Gothenburg Symposium on Tourism and Travel in the Green Economy Final Report. ETC, 2009. 14 p.
14. Shkarupa O. V. Management of region's social and economic development environmental modernization // Economic Annals-XXI. 2015. Vol. 7–8 (2). P. 57–60.
15. Social-ecological innovation in remote mountain areas: Adaptive responses of forest-dependent communities to the challenges of a changing world / Melnykovich M. et al. // Science of The Total Environment. 2018. Vol. 613–614. P. 894–906. doi:[10.1016/j.scitotenv.2017.07.065](https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2017.07.065)
16. Sustainable Forest Management Alternatives for the Carpathian Mountains with a Focus on Ukraine / Keeton W. S. et al. // The Carpathians: Integrating Nature and Society Towards Sustainability. Environmental Science and Engineering. Berlin: Springer, 2013. P. 331–352. doi:[10.1007/978-3-642-12725-0_24](https://doi.org/10.1007/978-3-642-12725-0_24)
17. Evidence-Based Knowledge Versus Negotiated Indicators for Assessment of Ecological Sustainability: The Swedish Forest Stewardship Council Standard as a Case Study / Angelstam P. et al. // AMBIO. 2013. Vol. 42, No. 2. P. 229–240. doi:[10.1007/s13280-012-0377-z](https://doi.org/10.1007/s13280-012-0377-z)
18. Sustainable development in Europe: concepts, evaluation and applications / ed. by Schubert U., Stormer E. Edward Elgar Publishing, 2007. 340 p. doi:[10.4337/9781781007587](https://doi.org/10.4337/9781781007587)